

УДК 339.97:007

Хитра О. В., к.е.н, доцент,
Мамчур О. І.,
Хмельницький національний університет

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПОГЛЯД НА ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ

Хитра О. В., Мамчур О. І. Синергетичний погляд на глобалізаційні процеси. У статті охарактеризований вплив глобалізації на економічний, політичний, культурний розвиток країн світу. Розглянуто синергетичну суть глобалізації. Висвітлені як позитивні, так і негативні наслідки глобалізаційних процесів.

Хитрая Е. В., Мамчур Е. И. Синергетический взгляд на глобализационные процессы. В статье охарактеризовано влияние глобализации на экономическое, политическое, культурное развитие стран мира. Рассмотрено синергетическую суть глобализации. Выделены как положительные, так и негативные последствия глобализационных процессов.

Khytra O., Mamchur O. Synergistic View on the Globalization Processes. The article describes the impact of globalization on the economic, political and cultural development of countries in the world. We consider the synergistic nature of globalization and identify both positive and negative effects of globalization processes.

Постановка проблеми. Глобалізація – це складний і неоднозначний процес, який має як негативні, так і позитивні риси. Це цілеспрямований процес, який не залежить від волі окремих осіб, однак на перебіг подій впливає чимало факторів, в тому числі і зусилля конкретних суб'єктів. Застосування синергетичного підходу дає змогу краще зрозуміти сучасні тісні зв'язки між країнами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Синергетична сутність глобалізації розкрита у роботах як вітчизняних, так і зарубіжних вчених: У. Бека, І. Заїки, С. А. Єрохіна, І. С. Маїка, В. Н. Шевченка, І. К. Нестерчука та інших. Однак синергетичні аспекти впливу глобалізації на виникнення і розвиток регіональних утворень залишаються недостатньо висвітленими у наукових працях, і це зумовлює потребу більш глибокого дослідження суперечливої природи глобалізації.

Мета статті. Обґрунтувати роль різноманітних проявів глобалізації у суспільному житті із застосуванням синергетичного підходу.

Викладення основного матеріалу. Глобалізація – це процес, що призводить до інтернаціоналізації виробництва і НТП, до об'єднання капіталу, міжнародних фінансових ринків, людей в єдину світову систему, глобальне співтовариство. Виникає нова якість зв'язків, які формують фактично новий, глобальний (не тотожний простій сумі національних економік) рівень економічної глобалізації [1].

Оскільки глобалізація є складним і неоднозначним процесом, то світова економіка має багато шляхів розвитку і складається із взаємопов'язаних між собою компонентів. Таким чином, світову економіку можна розглядати як складну систему, яка складається з великої кількості підсистем – інтеграційних об'єднань.

З однієї сторони, тісна співпраця країн між собою, об'єднання їх у певні альянси, союзи призводить до посилення внутрішньої єдності економічної системи, її цілісності. Цілісність передбачає наявність системоутворюючого фактора в системі, який інтегрує її елементи, забезпечуючи таким чином високий результат від співпраці країн.

Цілісність – це стан, до якого прагне будь-яке об'єднання. Це стан, який забезпечує нові можливості (завоювання нових ринків, підвищення конкурентоспроможності,

пожвавлення економічного розвитку). Водночас, досягнувши цілісності, союз втратить свій потенціал (виробничий, інвестиційний) і через деякий час розпадеться.

З іншої сторони, глобалізація не обов'язково призводить до цілісності. Країни взаємодіють між собою за допомогою торгівлі (товарами і послугами, ліцензіями, об'єктами інтелектуальної власності), розробки спільних інвестиційних проектів, обміну висококваліфікованими кадрами тощо. При цьому одні збагачуються, а інші все більше відстають в економічному розвитку. Глобальна асиметрія порушує стан рівноваги, руйнує зв'язки між підсистемами, що, водночас, дає можливість вийти на новий рівень розвитку.

Глобалізація – це нелінійний діалектичний процес, в якому локальне і глобальне існують не як культурні протилежності, а як взаємно обумовлюванні та взаємопов'язані принципи. Ці процеси не тільки включають в себе взаємозв'язки, що перетинають національні кордони, а й трансформують зміст соціального і політичного всередині національних держав [2].

Неоднозначність процесу поглиблення міжнародних економічних зв'язків можна розглянути на прикладі такої організації як Європейський Союз. ЄС – це приклад найбільш глибокої регіональної економічної інтеграції, тобто міжнародної економічної діяльності, що виражається у формуванні міждержавних об'єднань (зон вільної торгівлі, митних союзів, «спільних ринків», економічних спільнот тощо), що передбачають створення сприятливих умов для розвитку економічних зв'язків між країнами-учасниками [3]. Європейський Союз – інтеграційне об'єднання 27 країн на основі спільних людських і демократичних цінностей, яке має на меті досягнення стабільності, миру та процвітання. Членами Євросоюзу на сьогодні є: Австрія, Бельгія, Болгарія, Велика Британія, Греція, Данія, Естонія, Ірландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Швеція [4]. Членство в ЄС є стратегічною метою зовнішньої політики України.

Створення економічного союзу (спільна зовнішня економічна політика, спільний ринок послуг, матеріальних благ, капіталу і праці), монетарного і політичного (спільна зовнішня політика) союзу, а також впровадження спільного громадянства – це мета ЄС.

Для вступу до Євросоюзу країна-кандидат повинна відповідати Копенгагенським критеріям. Критерії вимагають, щоб в державі дотримувалися демократичні принципи, принципи свободи і пошани прав людини, а також принцип правової держави. Також в країні має бути конкурентоздатна ринкова економіка, і повинні визнаватися загальні правила і стандарти ЄС, включаючи прихильність цілям політичного, економічного і валютного союзу [5].

З точки зору синергетики, ЄС – це цілісна система, яка складається з майже однакових підсистем – країн-учасниць. В ЄС входять країни приблизно з однаковим рівнем економічного розвитку, що необхідно для досягнення когерентності («спільного ритму життя») та «вмикання синергетичного механізму самоорганізації». Компоненти даного утворення взаємодіють узгоджено під певним внутрішньосистемним впливом [6].

Довго проіснувати в такому стані система не може, оскільки така властивість як цілісність в кінцевому результаті спричинить згасання її енергетичного потенціалу. Система стане нежиттєздатною, вразливою до зовнішніх впливів. Теперішня нестабільна економічна і політична ситуація в Греції спричинила заворушення у ЄС, неспокій, невизначеність майбутнього розвитку, а це в свою чергу загрожує стабільності союзу. Отже, найменші флуктуації можуть зруйнувати таку систему як ЄС. Настане момент, коли система досягне однорідності і структурної тотожності своїх компонентів (країни повністю зрівняються в економічному, політичному, культурному розвитку) і зрештою розпадеться. Збільшення кількості країн-членів ЄС може призвести до пришвидшення цього процесу. З іншого боку, жорсткі вимоги до країн, які бажають вступити до ЄС, можуть зробити цю організацію стабільно стійкою. Потрібно правильно налагодити міжнародні економічні зв'язки країн-членів ЄС з іншими, менш розвиненими країнами,

розробити гнучку стратегію співпраці з ними. Саме тоді система і зовнішнє середовище диференціюються між собою, виникне гетерогенна інтегрованість системи, що дасть змогу збільшити її енергетичний потенціал.

Отже, міжнародні економічні відносини сприяють однорідності всього економічного, політичного, культурного простору, або навпаки – збільшують розрив між країнами, провокуючи політику закритості. Глобалізація – це складний динамічний процес, який поєднує в єдине ціле два шляхи розвитку (атрактори): рух до уніфікації та рух до індивідуалізації.

Принцип відкритості стверджує, що реально існуюча система знаходиться в стані постійного обміну речовиною, енергією та інформацією з навколишнім середовищем. Кожна з систем тим і відрізняється від навколишнього середовища, що має більш високий рівень організованості і для його підтримки повинна залучати певні компоненти з середовища. Коли система робить динамічний і нелінійний стрибок вгору на якісно новий рівень організованості, це означає, що вона змогла в своїй постійній боротьбі з ентропією знайти нові, дуже ефективні способи підживлення себе, утримання нового рівня організованості (за рахунок зовнішнього середовища) [7].

Синергетика виходить з еволюційних процесів нелінійного характеру, тобто в процесі зміни можуть бути різні шляхи розвитку подій, які залежать від альтернативності або багатоваріантності вибору [8]. Схематично альтернативність вибору для України можна зобразити за допомогою рис. 1.

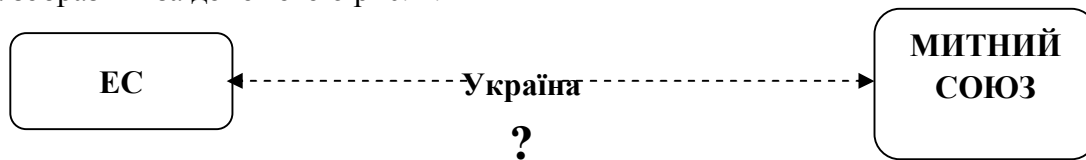

Рис. 1 – Атрактори подальшого розвитку України

Україна потрапила у зону тяжіння двох атракторів, і перед нею постало питання: увійти до Митного союзу чи підписати угоду про зону вільної торгівлі з ЄС?

Митний союз – це створення єдиної митної території чотирьох країн (Росії, України, Білорусії та Казахстану), що передбачає відсутність митних кордонів, звільнення від сплати податків та митного оформлення. Із вступом до Митного союзу країна перестане бути членом СОТ і втратить перспективи приєднання до зони вільної торгівлі з ЄС. Європейський ринок більший, тому є дуже важливим для України. Слід враховувати, що завершення переговорів і впровадження зони вільної торгівлі надасть Україні можливість отримати частину єдиного ринку ЄС і стане чітким сигналом геостратегічного вибору країни. З іншого боку, російський ринок є основним споживачем української продукції. Закриття митних кордонів призведе до посилення російської політики відносно експорту нафти, попиту на українську продукцію. Отже, перед Україною постав вибір: ЄС чи Митний союз? По мірі наближення до одного з атракторів політичні та економічні процеси в Україні стабілізуються, країна увійде в режим стійкого розвитку.

Висновки. Наслідки впливу глобалізації на розвиток країн світу неоднозначні та суперечливі: з одного боку, існує соціальна, економічна, культурна нерівність, а з іншого – взаємне збагачення, коли об'єднуючись у союзи, країни поєднують свої потенціали та отримують конкурентні переваги. Саме у цьому виявляється синергетична сутність глобалізації та існування двох атракторів її розвитку.

Список використаних джерел

1 Нестерчук І. К. Соціально-політичні та правові аспекти інтеграційних та глобалізаційних процесів в Україні [Електронний ресурс] / І. К. Нестерчук // Науковий вісник Ужгородського університету. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2011_33_sv2/SOURCE/34.pdf

2 Бек У. Космополитическое общество и его враги [Електронний ресурс] / У. Бек // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2003. – Том VI. №1. – Режим доступу : http://ecsocman.hse.ru/data/785/896/1217/002_Bek.pdf

3 Єрохін С. А. Синергетична парадигма сучасної економічної теорії [Електронний ресурс] / С. А. Єрохін. – [Електронний ресурс] - Режим доступу : http://refs.co.ua/51126-Sinergeticheskaya_paradigma_sovremennoiy_ekonomicheskoy_teorii.html

4 Європейський Союз [Електронний ресурс] : за матеріалами сайту «Країни світу». – Режим доступу : <http://svit.ukrinform.ua/organizations.php?page=ev-soyz.htm> .

5 Європейський Союз [Електронний ресурс] : за даними вільної енциклопедії «Вікіпедія». – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Європейський_Союз .

6 Маїк І. С. Синергетична сутність Європейського Союзу [Електронний ресурс] / І. С. Маїк. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ms/2011_3_2/303.pdf (дата звернення: 10.01.12).

7 Шевченко В. Н. Синергетика как метод обоснования идеологии глобализма [Електронний ресурс] / В. Н. Шевченко. – [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://spkurdyumov.narod.ru/D19Shevchenko.htm>

8 Заїка І. Сучасний стан та тенденції розвитку системи вищої освіти / І. Заїка. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gnvp/2011_56/12.pdf

Ключові слова: синергетика, глобалізація, аттрактор, цілісність, стан рівноваги, система, процес.

Ключевые слова: синергетика, глобализация, аттрактор, целостность, состояние равновесия, система, процесс.

Key words: synergetic, globalization, attractor, wholeness, state of equilibrium, system, process.

УДК: 338.012

Логутова Т. Г., д.е.н., професор, завідувач кафедри інноватики та управління, Полторацька О.В., аспірант, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь

ПРОБЛЕМА РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Логутова Т.Г., Полторацька О.В. Проблема ресурсного забезпечення у світовій економіці. У статті розглянуто питання зменшення ключових світових природних ресурсів, які є базою для виробництва світової готової продукції. Проілюстровано класифікацію світових ресурсів за різними ознаками, найбільш актуальною з котрих є характеристика вичерпності. Надано аналіз виробництва, споживання та цінового фактора таких вичерпних ресурсів як: нафти, природного газу, вугілля та залізної руди. Виявлено пряму залежність вичерпності природних ресурсів та необхідності ресурсозбереження підприємств світової промисловості.

Логутова Т.Г., Полторацькая О.В. Проблема ресурсного обеспечения в мировой экономике. В статье рассмотрен вопрос уменьшения ключевых мировых природных ресурсов, которые являются базой для производства готовой продукции в мире. Проиллюстрирована классификация мировых ресурсов по различным признакам,